

Valtion miehet

Kalevi Mäkinen

Valtion miehet

Kalevi Mäkinen

Valtion miehet

*Tämän teoksen sotatapahtumat perustuvat
Johannes Mäkisen kirjallisiin muistiinpanoihin.
Kaikki kuvat ovat autenttisia. Henkilöiden oikeat nimet on
harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta muutettu.
Kirjan on taittanut Tiina Mäkinen.*

© 2012

Kustantaja: BoD™ - Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-498-631-1

I

Pohjois-Satakunnassa Ikaalisten pitäjän Viljalan kylässä peltoaukean pohjoislaidalla nuokkuivat Mäkisen pikkutilan parhaat päivänsä nähneet rakennukset. Harmaina ja vaatimattomina ne sulautuivat metsän reunaan kuin häveten olemassaoloaan. Häveliäisyys vaikutti jokseenkin turhalta. Kuka kumma tänne metsäkulmille eksyisi.

Vain aurinko mittaili säännöllisesti säteillään kapeita, vaivaisen lapionpiston syvyisten avo-ojien toisistaan erottamia sarkapahasia. Ohimennen se sinkosi häikäisevän kirkkaan valokiilan surullisen harmaan, vanhuuden heikkoutta potevan, rapistuneen ja kumaraan lysähtäneen riihen etelän puoleisen päätykolmion katon harjan lähellä erottuvasta suora-kulmaisesta aukosta sisällä vallitsevaan ikuisen hämärään.

Laskematon pölyhiukkasten joukko syttyi taivaallisen lyhdyn valossa loistamaan pienten tähtien tapaan. Ohikiitävän hetken kimalleltuaan ne sulautuivat ympäröivään hämärään auringonsäteiden siirtyessä hirsiseen neljän lehmän navettaan. Taivaalta langennut valokuova kirkasti pihan lamaan tal-latun heinikon ja heitti tuvan pieniruutuisesta ikkunasta välkehtivän läikän uunin kupeeseen.

Talvisin aurinkokin karttoi yksinäistä taloa ja sen asukkaita vilkuillen vaivihkaa puiden latvojen lomasta kuin alta kulmiensa, harvoin ja matalalta.

Metsän piirittämästä vaatimattomasta asumuksesta oli linnuntietä matkaa lähimpään naapuriin, toiseen vastaavan kaltaiseen pikkutilaan, lähes kilometrin verran. Peltoaukean vastakkaisilla laidoilla kyyhöttävien asumusten välillä ei ollut

näköyhteyttä. Puolimatassa metsäinen kumpare työntyi sivulta niemen tapaan naapureiden väliin.

Kilometrien laajuinen asumaton korpi levittäytyi Mäkisen tilan pohjoispuolella. Loivasti kohoavan rinteen salskea kuusivaltainen mustikkatyypin maasto vaihtui asteittain kuivahkoksi, maapohjaltaan hiekkapitoiseksi ja mäntyvoittoiseksi kangasmaastoksi.

Metsän halkaisi Ikaalisten kauppalan ja Jämijärven kirkonkylän yhdistävä maantie. Se ohitti tilan puolentoista kilometrin etäisyydeltä. Valtatielle pyrkivän oli taivallettava kaappa, paikoin kivikkoista ja kuoppaista yksityistietä. Kärri-ura oli oikeastaan osuvampi nimitys pikkutielle, jonka hevosenkakkaroiden muhevoittama keskialue oli vahvasti ruohotunut ja jäänyt reilusti koholle ajopelien pyörien murjottua pintaan syvät varhot.

Neljästä lehmän kantturasta heruvaa vähäistä maitoerää ei kannattanut rahdata valtatie varteen meijeriin vietäväksi. Oman kulutuksen yli jäävä osa veivattiin separaattorin läpi ja kirnuttiin voiksi. Kerran viikossa kertynyt voi rahdattiin Kilvakkalan kylän keskustassa sijaitsevaan osuusliike Omaan myytäväksi.

Talon väen satunnaisten kauppareissujen, säännöllisesti toistuvien voinvienti- ja postinhakumatkojen sekä tuiki harvinaisten vieraiden lisäksi pikkutiellä ei juuri muuta liikennettä ollut. Kukin vuorollaan nouti postin Kilvakkalasta. Apostolin kyydillä metsän halki puikkelehtivaa oikopolkua tarpoen matkaa kertyi nelisen kilometriä.

Aurinko oli kavunnut tähystyspaikalleen ja päivä valjennut. Tuntematon, yksinäinen pyöräilijä kaartoi valtatieltä päättäväisesti kohti Mäkisen tilaa. Tulija oli valtion harmaisiin kamppeisiin sonnustautunut nuori mies, maitopartainen pojan nulikka.

Poika oli vakavalla asialla. Tehtävä jännitti nuorukaista, jonka sydän takoi sitä kiivaammin, mitä lähemmäs määränpää tuli. Hänen sydämensä hypähti kurkkuun ja suuta alkoi kuivata harmaan talopahasen pilkahtaessa näkyviin puiden lomasista. Hän oli kuskannut useita samanlaisia ruskeita kirjeitä ja oppinut varomaan niiden aikaansaamia reaktioita. Missään ei herunut kiitosta ja vastaanotto oli usein vihamielinen.

Pientilalla oli kolme asukasta, joista isä Kaarle oli vaikean sairauden työkyvyttömäksi runtelema ja ulkoiselta olemukseltaan kalvokkaaksi riutunut. Hänen näkemisensä herätti karmean mielikuvan zombista, elävästä kuolleesta. Näytti siltä kuin nahka olisi pingotettu luurangon päälle. Kylkiluut töröttivät koholla kuin veneen kaaret. Tukka oli kauttaaltaan haalistunut, ohimoilta valjennut ja harmaiden viiksien kärjet riippuivat alakuloisesti.

Ruumiilliselta kunnoltaan perheen äiti, Hilma, oli miehensä täydellinen vastakohta. Hän oli topakka ja suoraluontoinen vanhan kansan ihminen. Hän sanoi kiertelemättä ja kaartelematta, mitä ajatteli. Hänen kasvojensa ankan pelkistettyjä piirteitä tehostivat siniharmaat silmät ja tiukasti päätä myöten kammattu kellertävän ruskea tukka. Kaarle ja Hilma olivat samanikäisiä, kuusikymmentäneljävuotiaita.

Hilman ja Kaarlen toinen poika, Kalle, sairastui varusmiesspalvelua suorittaessaan tuberkuloosiin ja eli taudin puhkeamisen jälkeen vain pari vuotta. Ainoaa elossa olevaa poikaa, Johannesta, kaikki kutsuivat Jussiksi. Hän oli vartaloltaan tukeva atleettityyppi. Hänen silmänsä olivat hailakan siniset ja ohut, ruskea tukka oli pääläeltä hyvää vauhtia harvenemassa. Jussin omin sanoin se oli muuttumassa karpästen lentokentäksi. Naaman pesu oli myös lisääntymässä, sillä tukanraja oli alkanut vetäytyä ohimoilta taaksepäin.

Äkkiä tuvan ikkunan ääressä istunut Hilma säpsähti.

- Hyvä Jumala!

Hän voihkaisi. Hilman sydämalassa kouraisi ja silmissä alkoi hämärtää. Hän hoiperteli pois ikkunan luota ja lysähti hervottomana tuolille.

- Mikä hätänä?

Kaarle säikähti ja siirtyi ikkunan ääreen. Kaarlen selän taa kömpinyt Hilma osoitti sormellaan metsän reunaan ja sopersi itkunsekaisella äänellä:

- Tuolla!

Kylmät väreet pyyhkivät aaltoina Kaarlen selkää hänen havaitessaan taloa lähestyvän harmaapukuisen pyöräilijän. Pahat aavistukset siitä, mitä tuleman pitää, loivat huoneeseen ahdistavan tunnelman.

- Ilma loppuu!

Kaarle valitti ja tarrasi tukea etsiessään ikkunalautaan, ettei lysähtäisi lattiaan kuin märkä rätti.

Kotvan kuluttua vieras kolisteli jo eteisessä ja koputti arkaillen tuvan oveen.

- Sisään.

Kaarle vastasi. Ovi aukesi narahtaen. Poika astui empien sisään, tervehti jännityksestä värisevällä äänellä ja ojensi vapisevalla kädellä ruskean kirjekuoren Jussille.

Jussi nappasi kuoren ja murahti matalalla, uhkaavan sävyisellä äänellä:

- Ja nyt, saatanan kapitalistien juoksupoika, ala painua, jos henkes on sulle kallis!

Jussi heitti kuoren pöydälle ja tempaisi pöytälaatikon auki mutisten:

- Missä mun aseeni on?

Salamannopeasti hänen käteensä ilmestyi tsekkiläinen yhdeksän millin pistooli, jota ei virallisesti ollut olemassa. Sitä pojankloppi ei enää ollut todistamassa. Hän juoksi minkä koi-

vistaan pääsi maantielle päin uskaltamatta vilkaista taakseen. Vasta metsän peittoon päästyään hän rauhoittui sen verran, että älysi hypätä pyörän selkään.

Ei Jussi poikaa ampua aikonut. Ei toki! Onnettomien olosuhteiden uhrina hän joutui syyttään katkeruuden purkauksen kohteeksi. Minkä pojankloppi sille mahtoi, että miesten oli lyhyen ajan sisällä jo toisen kerran lähdettävä ase kourassa naapuriaan vastaan.

Kuuma murheen kyynel vierähti äidin poskelle piirtäen jälkeensä kiiltävän vanan. Suruaan kätkeäkseen ja lievittääkseen hän alkoi touhuta liioitellun innokkaasti. Hän singahteli sinne tänne kuin tietämättä minne oli menossa. Touhottaessaan hän mietti puoliääneen, mitä pistää pojalleen matkalle mukaan.

Isä koki velvollisuudekseen parhaansa mukaan laukaista jännittynyttä tunnelmaa.

- Kyllä sinä sieltä kotiin selviät niinku edelliselläki kerralla! Hän ei onnistunut tavoittamaan uskottavaa sävyä. Kolmikko tajusi paremmin kuin hyvin, kuinka heikolla pohjalla isän hyvää tarkoittava kommentti lepäsi. Armoton ruletti oli käynnistynyt. Pientä ihmistä suuremmat ja mahtavammat kohtalon voimat olivat lähteneet liikkeelle.

Jussi Mäkinen, v. 1930.

II

Polkupyöräpataljoona 2./PPP1:ssä palvelevia miehiä pyörämarssilla Tenijoella.

Jussi nosti repun pykälään, heilautti jalkansa Crescentin satulan yli ja antoi munamankelille kyytiä. Jalat painoivat kuin lyijypuntit, vaikka vastamäki oli loiva. Lähtöhetken haikeus puristi olon ontoksi ja voimattomaksi kuin raskaan tukkimetissä vietetyn työpäivän jälkeen.

Kärrynpyörien synnyttämien painanteiden pohjalla oli vain alavilla kohdilla pikku lätäköitä. Oli onni, ettei vähään aikaan ollut satanut. Tienpohja oli riittävän kova pyörän kapeille renkaille. Ajaminen urien pohjalla oli silti taidetta. Tarkkaavaisuuden herpaantuessa etupyörä raapaisi uran reunaa ja pyörä yritti suistaa Jussin selästään pukittavan ratsun tavoin.

Pikkutien päätyminen oli huomattava helpotus. Jussi kaarsi oikealle Jämijärveltä Ikaalisten kauppalaan johtavalle valtatielle. Meno alkoi luistaa kuin tanssi asteittain jyrkkenevän myötämäen ansiosta. Jussin ei tarvinnut kuin kuunnella tuulen suhinaa myötäleen lahjoittaessa hänelle energiaa.

Niin mentiin, että nuppi tutisi kohti Idän laajoja maita. Ilo loppui kuitenkin lyhyeen kuin kanan lento. Vajaan kilometrin päässä tie kaartui ylöspäin ja nousun vaatima ponnistus tiesi jalkalihaksille töitä.

Nelisen kilometriä metsän siimeksessä kiemurreltuaan tie putkahti peltoaukealle, jonka keskellä loivalla mäenkumpareella nökötti Kilvakkalan kylä. Koillisen suunnalla alavamman ja lähes puuttoman aukean takana kohosi vedestä lusikan muotoisella vehreällä niemellä Ikaalisten kauppala. Lounaassa siinsi autereisen ilman aurinkoisena kesäpäivänä kauniin siniseksi värjäämänä Hämeenkaan jatkeella lähes kahdensadan metrin korkeuteen kohoava Vatulan harju.

Näiden omalla tavallaan kauniiden ja vastakkaisissa suunnissa kohoavien maamerkkien väliin sijoittui Kilvakkalan kylä kuin kiväärillä tähdättäessä jyvähahlon keskelle. Vatulaan johtava tie ja Jämijärveltä Ikaalisiin suuntautuva valtatie viipaloivat Kilvakkalan keskustaaajaman neljään osaan.

Risteystä lähestyessään Jussi polkaisi rivakasti jarrua. Pyörän takakappa parkaisi kuin kysyen "tähänkö". Jussi hypäsi satulasta ja talutti vanhan palvelijansa Salovaaran kyläkaupan pihaan, laski sen hellävaroen nojolleen seinän vierustalle ja poistui läheiselle pysäkillä odottamaan linja-autoa.

Jussi kävellä hemputteli edestakaisin kädet housuntaskuissa ja potki aikansa kuluksi pikkukiviä. Pitkään hän ei ehtinyt tietä mittailla. Saman syrjäkulman kasvatti, työmies Väinö Metsälä, harppoi hänkin itärajalle lähdön merkeissä odottamaan noutajaa. Molemmat olivat saman metsäkulman poikia. Väinön kotitalo piileskeli yhtä yksinäisenä metsän keskellä kuin Jussin Latohalmeen pientila. Hädin tuskin hevoskärryillä ajokelpoinen metsän halki mutkitteleva oikotie yhdisti naapuritilat toisiinsa.

- Terve Jussi! Mikhäs sinä olet matkalla?

Väinö huikkasi päästyään huutoetäisyydelle.

- Vittuun vettä kelaan pohjattomalla ämpärillä. Entäs itte? Taidat olla menos Uraliin asti, ku olet ottanu noin suuren re-pullisen evästä mukaan!

- Sinneppä hyvinki! Herran perkeleet järjestivät meille ison savotan. Mitä mieltä muuton olet, joko heinään tulemme takasi?

- Takasi tullaan, jos tullaan, sitte ku Hitler saa päästötodistuksen, kapitulantit hirtetään, veriset vaatteet poltetaan ja Ryti saatetaan linnaan.

- Vähä tuohon tapaan mäki oon aatellu. Ei taida tulla parin viikon reissua, vaikka porukka yleisesti tuntuu siihen malliin uhoovan.

- Pikkupoikien olis paras olla hiljaa ku isot pojat puhuu.

- Entäs, jos ryssät kumminki pistetään matalaks? On Saksa sentäs suuri maa ja suomalaisen korpisoturin kehutaan vastaavan kymmentä ryssää.

- Onhan se Suomeen verrattuna iso, mutta Neuvostoliiton rinnalla Saksa on ku rippu pirunpaskaa Harjurivaarin pussis.

- Pirunpaskaa! Hihhihi! Mitä se semonen on?

- Hajupihkaahan se. Kansa on tuntenu sen pitkään pirunpaskana. Siitä tuliki mieleeni hauska tapaus. Hieno rouva meni apteekkiin ostaan pirunpaskaa, mutta ei kehdannu pyytää sitä oikeella nimellä. Rouva kuiskasi kainosti apteekkarin korvaan: "Olisko teillä sitä Viettelijän ulostusta?". Apteekkari kysyi vienosti punastuneelta herrasrouvalta: "Jaa pirunpaskaako?". "Just, just, hänen kakkataan!"

Yksitoista vuotta aikaisemmin Jussi ja Väinö olivat olleet yhdessä suorittamassa varusmiespalvelusta polkupyöräpatiljoona 2./PPP1:ssä Terijoella. Aika oli kullannut noiden ankeiden aikojen muistot. Ikävätkään kokemukset eivät enää harmittaneet. Eivät edes raskaat taisteluharjoitukset, jois-

sa yhtenä vihelsi, räjähti ja syöksyttiin suutelemaan isänmaan kamaraa. Hiekan makuiset ja hikiset sulkeiset kuuma-kesäpäivänä pölyävällä lippukentällä peلهdittäessä lähinnä huvittivat.

- Kaikkee sitä Piru hullulla teettää!

Jussi totesi kaverusten muistellessa menneitä kasarmi-ai-koja. Silloin aika tuntui pysähtyneen eikä siviiliin tuntunut päästävän koskaan. Jos miehiltä kysyttiin: "Miten menee?", yleinen vastaus kuului: "Rintaan pistää ja vituttaa!"

Kaikki vanhat mielikuvat eivät olleet ajan kultaaman, valikoi- van, kaunistele van ja epäluotettavan muistin varassa. Jussi oli nopeana kirjoittajana raapustanut laskemattoman mää- rän muistovärssyjä omiin ja muiden vihkoihin. Niistä osa oli siihen aikaan yleisesti tunnettuja hengen tuotteita, joita mie- het vain lainasivat omaan käyttöön.

Osa muistosanoista oli miesten vaihtelevalla taidolla pun- nertamia hengen tuotteita. Terijoen tytöt toimivat yleensä miesten muusana ja inspiroivat lukuisia säkeitä. Jotkut niistä olivat niin siirappisen imeliä, että ne myöhemmin har- mittivat ja hävettivät tekijöitään. Monen pojan muistovih- koon tuli ikuistettua lemmenluritus ohella muunnettuja Port Arthurin marssin sanoja:

"Taas on ryssät miljoonittain sotajalalla
ja puusta tehdyt pyssynkuvat heillä olalla..."

Harvat varusmiespalvelusta suorittavat miehet toivoivat säkeitä rusnatessaan joutuvansa torrakka kädessä iivanoita vastaan. Joukkoon mahtui kuitenkin myös rauhan ajan san- kareita, jotka eivät peitelleet haavettaan: "Päin ryssiä vain, se on tahtomme ain!".

Niin paljon kuin vanjoja pilkattiinkin, vielä kaltoimmin kohdel- tiin miesten kouluttajina toimivia kantapeikkoja. He eivät sel-

selvinneet vähällä. Kantahenkilökuntakaan ei ollut pahimman ryöpytyksen ja loan heiton kohteena, vaan kastittoman paa-rialuokan muodostivat alokkaat tai alkiot, virtsakallot, veripäämonnit, siviilijunan kivittäjät... Rakkaalla lapsella on tunnetusti monta nimeä. Heille laadittiin "alokkan vastaanotto-ohjesääntö":

"Aloksella on kahdenlaisia esimiehiä: suoranaisia ja tilapäisiä. Tilapäisiä ovat esimerkiksi: komppanian päällikkö, joka vain joskus käy alokkaita katsomassa.

Alokkaiden tulee puhutella vanhaa sotamiestä näillä sanoilla: Herra vanha sotamies. Saako tarjota pullakahvit tai maistuuko laatikko tupakkaa? Kysymyksiin on aina vastattava: Kyllä herra vanha sotamies.

Kukin alokas on oikeutettu halvasta hinnasta ostamaan vanhalta sotamieheltä seuraavat varusteet: Rautasänky, sängyn pohja, vaateripustin, jakkara, kaappi, sotilaan virsikirja ja ohjeet tulen käytöstä sotilasrakennuksissa.

Kullekin alokselle jaetaan: 1 kpl ns. patjapussi, tummanruskea, jalkarätin värinen. Pussi sisältää seuraavia esineitä: 50% ei mitään, 20% risuja, 10% piikkilankaa, 10% vanhoja ämpäreitä ja 10% olkia.

Onnettomuuksien välttämiseksi on alokas öisin herätettävä ennen tarpeen vaatimusta. Samaten on aika ajoin toimitettava kaasuhälytys. Kun vanha sotamies palaa iltalomalta, on hän oikeutettu käyttämään määrävah-vuuksia: 1 alokas laulamaan tai muuten huvittamaan, 5 alokasta riisumaan saappaita, 3 alokasta tekemään pakkausta ja kaksi alokasta tuomaan omista kaapeistaan pullaa ja sokeria.

Seuraavissa tapauksissa on alokkaan turvauduttava vanhan miehen apuun: rahojen laskemisessa, kirjeiden lukemisessa yms. Alokas luovuttaa saamistaan siviilipaketeista puolet vanhalle miehelle. Alokas on velvollinen lainaamaan rahaa vanhalle miehelle ikuista kuoletusta vastaan, parranajovehkeet ja kirjoituspaperin. Hanurin tai muun soittovälineen on oltava sellaisessa paikassa, että vanha mies saa sen milloin haluaa.

Kunnioitus ja vanha perintätapa, esilain kunnia ja isänmaallisuus vaativat, että alokkaat kaikessa ja kaikella vakaumuksellaan, kaikkia keinoja käyttäen, iloisesti ja nurkumatta, tekevät kaikki vanhan miehen työt sekä toimivat siihen suuntaan, ettei vanhojen sotamiesten hyvinvointi loukkaannu. Alokas tekee kunniaa vanhalle sotamiehelle ja muille upseereille, voimallisuuden koneenkäyttäjälle, pesutuvan johtajalle, keittiömutsille, upseerikasinon sioille ja kaikille pataljoonan hevosille.

Ohjesääntö astui voimaan syyskuun 10. pv:nä ja tulee mitättömäksi elokuun lopussa.

Terijoella 15. pv:nä tammikuuta 1931
2./PPP1:n vanhat sotamiehet."

Makrilleiksikin alokkaita pilkattiin ja vanhat sotamiehet lauloivat Orpopojan valssin sävelellä Makrillin valssia:

"Kasarmilla armeijan häät vietetään
on makrillilla keritty pää.

Siellä suksilla matka saa sujua
ain reilusti eteenpäin vain.

Sillä mieluummin kentällä tanssin
kun korpraalin ääni se soi.

Pienen Suomen kohtalona on ollut elää suurvallan kupeessa historian kuohuvissa, ajoittain verisissä pyörteissä. Myrskyt ja tyvenet ovat vuorotelleet keskinäisissä suhteissa.

Pientä ihmistä suuremmat ja mahtavammat kohtalon voimat olivat liikkeellä. Lyhyen ajan sisällä Jussi Mäkinen oli toistamiseen lähdössä ase kourassa naapuriaan vastaan. Elämän tragediassa, jolta puuttui saduille tyypillinen onnellinen loppu, saattoi olla alkamassa viimeinen näytös. Arpa oli heitetty.

